

СЕМАНТИЧНА МОТИВАЦІЯ НАЗВ КВІТІВ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

У сучасній лінгвістиці, як відомо, відсутній єдиний погляд на проблему номінації лексичних одиниць. Способи найменування, етимології та внутрішньої форми слова, визначення специфіки номінації похідного слова, встановлення номінаційних зв'язків лексичних одиниць отримали висвітлення в працях О.І. Блінової, В.В. Галайчука, М.Д. Голева,

О.О. Селіванової, В.В. Калько, Л.В. Непоп-Айдачич, І.Е. Подолян, Анни Домбровської, Халини Пельцової, Дороти Пекарчик, Гражини Хабрайської та ін. [8, 9].

В аспекті номінації кожний знак має певне значення – сигніфікат, за допомогою котрого здійснюється завжди однозначний акт комунікації. Тому в плані номінації так звана багатозначність слова одержує диференційовану інтерпретацію у випадках прямої й непрямой номінації, а також при утворенні неологізмів. Саме для номінації принципово важливою є одна умова: будь-яка мовна одиниця (насамперед зазвичай слово) в дискурсі залишається тотожною завдяки збереженню визначеності й однозначності сигніфікату.

Аналіз конкретних лексем має враховувати сигніфікат, що відбиває істотні ознаки будь-якого предмета незалежно від деталей контексту. Цікавим у цьому відношенні є дослідження назв лікарських рослин польської мови, які становлять складову частину рослинного світу та знаходять відображення в етимології, внутрішній формі слова, мають яскраву символіку.

Метою статті є аналіз номінації найменувань квітів у польській мові. Кількість зібраних лексичних одиниць (за даними польських лексикографічних джерел) – 100 найменувань квіткових рослин, («органів статевого розмноження у насінних рослин, що перетворився на вкорочений пагін») (УСЕ). Як за формою, так і з погляду семантики вони характеризується значною розмаїтістю складу й генетичною неоднорідністю.

У сучасних працях [Адаменко 1999; Калько 2003; Коморовська 2005; Подолян 2000; Сердюк 2002; Wędkowska-Kopczyk 2001; Wysoczański 2001; Marczevska 2001; Pelcowa 2001; Prezner 2001] ракурс дослідження мовних одиниць перемістився з формально-структурного рівня на когнітивний і лінгвокультурологічний. Аналізуються символічні конотації назв рослин, проводяться комплексні ономасіологічні дослідження, які проектують номінативні процеси на операції мислення та інші смислопороджувальні механізми, здійснюється культурна інтерпретація назв рослин, проводиться зіставний аналіз на базі кількох мов та з'ясовуються особливості фрагментів мовних картин світу, представлених у фітонімічній лексиці слов'янських мов.

У центрі нашої уваги перебуває процес номінації. Під терміном «номінація» розуміють: 1) утворення мовних одиниць, які характеризуються номінативною функцією та застосовуються для найменування та виокремлення певних предметів, явищ тощо, формування відповідних понять про них у формі слів, сполучень слів, фразеологізмів і речень; і як наслідок цього процесу – значиму мовну одиницю; 2) сукупність проблем, які охоплюють вивчення динамічного аспекту актів найменування у формі речення і його частин; 3) загальне позначення лінгвістичних проблем, які стосуються називання, словотвору, полісемії, фразеології, що розглядаються в номінативному аспекті [7, 336].

Номінація, опосередкована мисленням, що пізнає, завжди є змістовною та як така природно включається в процеси звукоутворення, у процеси репрезентації об'єктивного світу та його фрагментів [6, 195]. Це репродукція предметів, які існують поза мовою

людської пізнавальної діяльності, але лише завдяки найменуванню можуть бути використані інтерсуб'єктивно [4, 45].

Механізм номінації є єдиним для всіх мов. Адекватність вірного відбиття цього світу для всіх народів, що говорять різними мовами, з різним ідіотнічним характером, підтверджується вже не мовною системою, а практичною діяльністю людини [1, 14]. Для номінації ці особливості вибору ознаки вкладаються в універсальну гносеологічну схему відображення в понятті (сигніфікаті) реальних об'єктів, що й надає право, з одного боку, існувати в мовознавстві особливій дисципліні – теорії номінації; а з іншого – семасіології, етимології й т. д.

Теорія номінації враховує такі чинники: 1) первинне встановлення значення слова й закріплення в пізнанні, а отже, й у мові, однієї з ознак предмета; 2) процес розвитку номінативного значення мовних одиниць в аспекті загального розвитку мови. За А. Б. Гусейною, номінація як розділ теорії мови містить: структуру семантики слова-проблему реалізації значень мовних одиниць комунікації; проблему синонімії й омонімії у зв'язку із природою сигніфікату слова в його відношенні до об'єктів та реальних денотатів; проблему багатозначності слова (полісемія); проблему зміни значення мовних одиниць; взаємодію різних видів значення слова в межах лексичної системи конкретної мови. [3, 79].

Мовна номінація в своєму широкому сенсі включає дві функції – вказівки і визначення: один знак (асемантичний) з його сигналом, змістом і форму семантичного знака (відповідну внутрішню форму). Значення лексичної одиниці, хоча і має враховуватись в акті номінації, не є складовою частиною даного процесу

Найменування предмета, явища, властивості повинно «підказувати» семантику, орієнтувати на змістову сторону, а не просто фіксувати одиницю в мові. Отже, розкриваючи одну зі сторін поняття, слово відсилає до всього його (поняття) обсягу. Найменування, що орієнтують на зміст поняття, відображають одночасно багато системних характеристик лексичних одиниць, оскільки поняття, як і факти реальної дійсності, взаємопов'язані. В цьому полягає зв'язок між номінацією і вмотивованістю. Номінативну ознаку, покладену в основу найменування, прийнято позначати терміном **мотиваційна ознака**. Вона являє собою суттєву ознаку для мовця (номінатора), відображає його ставлення до позначуваної реалії (номінанта).

В процесі номінації назв квітів у польській мові використовуються різні моделі мотивації: реально мотивовані назви (найменування, які прямо вказують на зовнішні ознаки рослин – розмір, форму, кваліфікаційні параметри – колір, темпоральність, запах, локальні ознаки та функціональні – галузь використання рослин тощо) і умовно мотивовані (які мають лише натяк на ознаки чи характеристики об'єкта).

Мотиваційні ознаки реально мотивованих назв є дуже різноманітними: 1) назви квітів *за зовнішнім виглядом*, наприклад, *dzwonek* „трав'яниста або напівкущова рослина з блакитними, синіми, ліловими, фіолетовими і т. ін. квітками, що формою нагадують маленькі дзвони”. Латинська назва походить від слова *campanul*, що означає „дзвоник” [USJP t.1, 775; Brückner, 125];

2) назви квітів *за кваліфікаційними ознаками*, наприклад, а) **колір**: *slonecznik* „багаторічна або однорічна рослина високого стебла, у формі серця, шкірястих листях і великими квітами з коричневим центром і жовтими пелюстками”. Назва походить від слова *słońce*, тому що ця реалія має аналогічну форму та колір [USJP t. 4, 410; Brückner, 500]; б) **запах**, наприклад, *bez* „високе або низьке дерево, рідко трав'яниста рослина з дрібними квітками, які мають нудотний запах”. Походить з *bezd, best* (лит. *bez dus*), у інших слов'ян *bezg; bez czarny, bez biały* (ogrodowy) – дві абсолютно різні рослини [USJP t. 1, 225; Brückner,

22]; в) **темпоральна ознака:** *pirwiosnek*, „рід трав'янистих рослин родини лілійних з блакитними або синіми, рідше фіолетовими або майже білими квітками на безлистому стеблі”. Походить від *pierwszy*, бо з'являється після холодів [USJP t. 5, 300; Brückner, 411];

3) найменування, які вказують на *функціональну ознаку*, наприклад, *róża*, „кущова рослина з великими запашними квітками різних кольорів та стеблами, вкритими колючками; троянда”. Назва грецького *rodon* через лат. „rosa” [USJP t. 5, 565; Brückner, 466].

До умовно мотивованих номінацій квітів належать:

1) назви квітів від частин тіла людини, наприклад, *nagietek*, „трав'яниста та півкущова рослина родини складноцвітих з оранжево-жовтими квітками, зібраними в кошики”. Назва походить від праслов'янського *nogъtь*; рослина за своєю формою схожі на нігті людини” [USJP t. 3, 483; Brückner, 321];

2) найменування, які походять від *вірувань і легенд*, наприклад, *bratki* „однорічна або дворічна рослина з п'ятьох кольорів, як правило, фіолетовий – жовтий, росте на полях, горбах і узбіччях доріг” [USJP t. 1, 317; Brückner, 39].

Таким чином, у процесі аналізу встановлено, що найменування квітів відображають системні характеристики реалій, оскільки поняття і факти навколишньої дійсності, взаємопов'язані. Система семантичної мотивації назв квітів у польській мові відбиває відношення мовного колективу до рослин, з якими людина зустрічається в процесі предметної діяльності. Мотиваційні ознаки та суб'єктивне ставлення до квіткових рослин з боку номінаторів зумовлюють універсальні моделі семантичної мотивації (ознака рослини – назва квітки, кваліфікаційна ознака – назва квітки, локальна ознака – назва квітки, функціональна ознака – назва квітки тощо), наявні в різних слов'янських мовах і представлені характерними для польської мови лексичними одиницями.

Список використаної літератури та джерел

1. Блинова О. И. Мотивология и ее аспекты / О. И. Блинова. – Томск: Изд-во Томского университета, 2007. – 394 с.
2. Гак В. Г. Языковые преобразования / В.Г. Гак. – М.: Школа Языки русской культуры, 1998. – 768 с.
3. Гусейнова А. Б. До питань про мовленнєву номінацію. – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua/pravo/62/8610-do-pitannya-pro-movlennyevu-nominaciyu.html>
4. Исаев М. И. Языковое строительство в СССР : монография / М. И. Исаев. – М.: Наука, 1979. – 325 с.
5. Колшанский Г. В. Коммуникативная функция и структура языка / Г. В. Колшанский. – М.: Наука, 1984. – 175 с.
6. Непон-Айдачич Л. До питання про відображення відношень людина: квітка в польській мовній картині світу (зіставлення анкетних і лексикографічних відомостей). – Режим доступу: digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/130172/2_OperaSlavica_24-2014-2_4.pdf?sequence=1
7. Павлов В. М. Понятие лексемы и проблемы отношений синтаксиса и словообразования / В. М. Павлов. – Л. : Наука, 1985. – 300 с.
8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2008. – 712 с.
9. Юнг К. Проблемы души нашего времени / К. Юнг. – СПб. : Питер, 2002. – 352 с.

10. Pelcowa H. Nazwy roślin w świadomości językowej ludności większej [Tekst] / H. Pelcowa // Język a Kultura. Acta Universitatis Wratislaviensis № 2282. – Wrocław 2001, S. 100–116.

11. Piekarczyk D. Kwiaty we współczesnym językowym obrazie świata / D. Piekarczyk Lublin: UMCS, 2004. – 240 s.

Список використаних джерел

- 1 УСЕ – Універсальний словник-енциклопедія. – Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/29/53403/25238.html>
- 2 Brückner – Brückner A. Etymologiczny słownik języka polskiego. – Kraków, 1927. – 805 s.
- 3 USJP – Uniwersalny słownik języka polskiego / pod red. S. Dubisza. – Warszawa, 2003.